ואי אתה מעביר נחלה מן האב אפילו במקום בת אם כן לא נכתוב רחמנא [1] והעברתם ולמאן דנפקא ליה מוהעברתם האי שארו מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתניא א) [2] שארו זו אשתו מלמד שהבעל יורש את אשתו ולמאן דנפקא ליה משארו האי והעברתם מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתניא ב) רבי אומר בכולן נאמר בהן נתינה וכאן נאמרה בהן העברה שאין לך שמעביר נחלה משבט לשבט אלא בת הואיל ובנה ובעלה יורשין אותה וממאי דשארו זה האב דכתיב [3] שאר אביך הוא אימא שארו זו האם דכתיב [4] שאר אמך היא אמר רבא אמר קרא [2] ממשפחתו וירש אותה ג) משפחת אב קרויה משפחה [א] משפחת אם אינה קרויה משפחה דכתיב [5] למשפחותם לבית אבותם ומשפחת אם אינה קרויה משפחה והא כתיב [6] ויהי נער מבית לחם יהודה ממשפחת יהודה והוא לוי והוא גר שם הא גופא קשיא אמרת (א) והוא לוי אלמא מלוי אתי ממשפחת יהודה אלמא מיהודה אתי אלא לאו דאבוה מלוי ואימיה מיהודה וקאמר ממשפחת יהודה אמר רבא בר רב חנן לא גברא דשמיה לוי אי הכי היינו דקאמר מיכה [7] עתה ידעתי כי ייטיב ה' לי כי היה לי הלוי לכהן אין דאיתרמי ליה גברא דשמיה לוי וכי לוי שמו והלא יהונתן שמו שנאמ' [8] ויהונתן בן גרשם בן מנשה הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני (ב) אמר ליה וליטעמיך וכי בן מנשה הוא והלא בן משה הוא דכתיב [9] בני משה גרשם ואליעזר אלא מתוך שעשה מעשה מנשה תלאו הכתוב במנשה הכא נמי מתוך שעשה מעשה מנשה דאתי מיהודה תלאו הכתוב ביהודה אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מכאן שתולין את הקלקלה במקולקל רבי יוסי בר חנינא אמר מהכא [10] וגם הוא טוב תואר מאד ואותו ילדה אחרי אבשלום והלא אדניה בן חגית ואבשלום בן מעכה אלא מתוך שעשה מעשה אבשלום דמרד במלכות תלאו הכתוב באבשלום ד) (ה"נ מתוך שעשה מעשה מנשה תלאו הכתוב במנשה) אמר רבי אלעזר [ב] לעולם ידבק אדם בטובים שהרי משה שנשא בת יתרו יצא ממנו יהונתן אהרן שנשא בת עמינדב יצא ממנו פנחס ופנחס לאו מיתרו אתי והא כתיב [11] ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה מאי לאו (ג) דאתי מיתרו שפיטם עגלים לע"ז לא דאתי מיוסף שפטפט ביצרו והלא ה) שבטים מבזים אותו ואומרים ראיתם בן פוטי זה בן שפיטם אבי אמו עגלים לע"ז יהרוג נשיא שבט מישראל

אלא

ואימא במקום בת אתה מעביר נחלה מן האחין ואי אתה כו'. כלומר השתא דמשמע לך מוהעברתם אתא לקבוע מקום לאב אדרשנו כך שאפילו לבת יקדום וה"ה דהוה מצי למימר דבמקום בת אתה מעביר נחלה מן האחין אבל אי אתה מעביר מן האחין במקום אב ונימא שאח יקדום לאב אלא לפי משמעות הברייתא דאב חשוב יותר מכולם נקיט: **א"כ לא לכתוב רחמנא והעברתם.** כלומר לא תוכל לדרוש במקום בת אתה מעביר נחלה מן האחין דאין זו העברה שהבת קרובה למת יותר מאח לפי שהיא יוצאת ירכו ולענין יבום לא הוה ליה למכתב אלא על כרחך יש לדרוש במקום בת אתה מעביר נחלה כו' אלא ק"ק דהשתא משמע דלא שייך העברה מאחין לבת דפשיטא דקרובה יותר מאחין אבל מן האב ובת ניחא ליה דשייך העברה ובכולה שמעתין מספקא לן אי אב קרוב טפי מאח או לא ולרשב"א נראה לפרש א"כ לא ליכתוב רחמנא והעברתם כלומר [א] אי לא אתי למדרש אלא דבמקום בת (אי) אתה מעביר נחלה מן האחין ולא מן האב א"כ לא הוה ליה למכתב והעברתם אלא ונתתם והוה ידעינן דבת אינה יורשת במקום אב דהוה דרשינן מיתורא דונתתם את נחלתו לבתו דוקא מן האחין אתה מעביר נחלה במקום בת ולא מן האב דהא לגופה לא איצטריך שהרי מוכל בת יורשת נחלה שמעינן דבת ירושה היא וממילא ידעינן שהיא קודמת לאח שהרי היא קרובה יותר שהיא מקימה שם ואח אינו מקים שם אלא צריך ליבם ואי להקדים בן לבת הא מוהתנחלתם אותם לבניכם נפקא לן לקמן ומדכתי' והעברתם אתא למימר דבמקום בת אתה מעביר נחלה מן האב:

אלא

ואי אתה מעביר נחלה מן האב אפי' במקום בת. הך לאו דוקא מקרא משתמעא מידי אלא ה"ק מהאי קרא לא תילף דבת קודמת לאב דלא איירי קרא באב אלא באחיו אלא לעולם אימא לך דאב קודם לבת דהוא קרוב טפי: **שארו זו אשתו.** כדכתיב והיו לבשר אחד (בראשית ב) וכתב נמי שארה כסותה ועונתה לא יגרע (שמות כא): **יורש את אשתו.** דקסבר גורעין ומוסיפין ודורשין וקרי הכי ונתתם את נחלת שארו לו והכי מפרשינן לה לקמן בפירקין [קיא:] ויליף לה מוירש אותה לשון נקבה: **האי והעברתם מאי עביד ליה.** לכתוב ונתתם: **משבט לשבט.** נחלת שבט ראובן לשבט שמעון: **הואיל ובנה ובעלה יורשין אותה.** כגון סרח בת אשר שנשואה לחנוך בן ראובן ומת אשר בלא בנים זכרים וירשתו סרח בתו ומתה סרח וירשה בנה או בעלה שהם משבט ראובן נמצא שהוסבה נחלת שבט אשר לשבט ראובן ואשמעינן קרא שהבעל או הבן יורש את אשתו ואת אמו. ואיכא דדריש לקמן ו) ירושת הבן את אמו מקרא אחרינא ורבי דריש לה מהכא: **אימא שארו זו האם.** ונילף מכאן דבין אביו בין אמו יורשין אותו: **ממשפחתו.** היינו הקרובים לו מצד אביו: **ויהי נער וגו'.** בספר שופטים כתיב בפרשת פסלו של מיכה: וקא מתמה גמרא **ממשפחת יהודה אלמא מיהודה קאתי וכתיב והוא לוי אלמא מלוי קאתי.** קשיין אהדדי: **אלא לאו דאבוה מלוי.** להכי קרו ליה לוי שהלוים למטה אבותם נקראים לוים והאי דקאמר ממשפחת יהודה על שם שאמו משבט יהודה: ומשני **לא גברא דשמיה לוי.** האי דכתיב והוא לוי כלומר כך שמו ולא משבט לוי הוא אלא משבט יהודה כדכתיב ממשפחת יהודה דמשפחת אב קרויה משפחה: **היינו דקאמר מיכה כו'.** בתמיה. שהיה מתגאה בעצמו על שנקרה לו איש לוי לכהן לע"ז ואי משבט יהודה הוא ממה היה משתבח לעצמו אלא ודאי משום דמשבט לוי הוא שבהם בחר הקדוש ברוך הוא לשרתו ולעולם אבוה מלוי ואימיה מיהודה והדרא קושיין לדוכתה: ומשני **דאתרמי ליה גברא שמיה לוי.** בכך היה משתבח כאילו הוה משבט לוי ולעולם לאו לוי הוא אלא משבט יהודה: **והלא יונתן שמו.** בעל כרחך האי דקרי ליה לוי היינו דמשבט לוי הוי וקרי ליה משפחת יהודה אלמא משפחת האם קרויה משפחה: **בן מנשה.** הנו"ן תלויה לפי שהיא יתירה דבן משה (ד) הוא ויהונתן בן גרשם כו' בההיא פרשתא כתיב שגזלו שבט הדני פסלו של מיכה והלוי הלך עמהם להיות להם לכהן. ומשני וכי בן מנשה הוא והלא בן משה הוא דלכך הנו"ן תלויה וגם מדקרי ליה לוי שהיה משבט לוי וכדכתיב בדברי הימים ובני משה גרשום ואליעזר: **אלא מתוך שעשה מעשה מנשה.** בן חזקיה מלך יהודה שעבד ע"ז תלאו הכתוב במנשה. הכא נמי לעולם משבט לוי הוא כדקאמרת והאי דקרי ליה ממשפחת יהודה לאו משום דאתי מיהודה לא אביו ולא אמו אלא מתוך שעשה מעשה מנשה בן חזקיה כו': **מכאן.** מדקרי ליה בן מנשה וממשפחת יהודה: **הקלקלה.** דבהך פרשתא איירי שנעשה כהן ז) לע"ז: **במקולקל.** מנשה: **ילדה אחרי אבשלום.** משמע שמאם אחת היו: **והלא אדניה.** היה בן חגית: **יצא ממנו יהונתן.** בן בנו של משה: **פנחס.** בן בנו של אהרן: ומתמהינן **פנחס והלא מיתרו קאתי.** מבת יתרו אלמא קרוב היה ליתרו יותר מיהונתן בן גרשום ואפי' הכי חסיד היה ואין ללמוד מכאן שידבק אדם בטובים שהרי אלעזר אבי פנחס לקח בת יתרו ויצא ממנה פנחס ואם אהרן דבק בטובים אלעזר בנו לא דבק בטובים: **מאי לאו מבנות יתרו כו'.** כלומר בת יתרו ממש אחת מבנותיו: **מבנות יוסף.** כלומר משבט יוסף: **שפטפט.** מתריס ונלחם כנגד יצרו כדאמרי' לקמן בפירקין (דף קטו:) חוץ מזקן אחד שהיה מפטפט כנגדו: ופרכינן **והלא שבטים מבזין אותו כו'.** בסנהדרין בפרק אלו הן הנשרפין התחילו שבטים מבזין אותו כו': **שפיטם.** כדכתיב כהן און (בראשית מא) כומר:

אלא

עין משפט נר מצוה

ז א מיי' פ"א מהל' נחלות הלכה ו סמג שם טור ש"ע ח"מ סימן רעו ס"ד:

ח ב מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הל' לב סמג לאוין קכו טוש"ע אה"ע סימן ב סעיף ו:

◆

מוסף תוספות

א. אי אמרת בשלמא העברה זו מן האב היא דשמעת מינה שהאב קודם לאחים, היינו דאמרינן דאפקה רחמנא בלשון והעברתם לרמוז לך שיש לה יורש אחר שאינו כתוב בהדיא שהוא היה ראוי לנחלה לולי בת דשמעת מינה שאם אין שם בת האב קודם לנחלה לאחים אלא וכו'. ר"י מיגש.

◆

רבינו גרשום

ואי אתה מעביר נחלה מן האב אפי' במקום בת. שהאב קודם לבתו. ומשני אם כן לא לכתוב רחמנא והעברתם אלא ונתתם את נחלתו לבתו כדכתב באינך. אלא מדשני רחמנא וכתב והעברתם משמע דאפי' במקום אב דהוא קדים לאחין צריך להעביר נחלה מן האב וליתנה לבת: ולמאן דנפקא ליה מוהעברתם. דמקדמי' אב לאחין האי לשארו מאי עביד ליה: שארו זו אשתו. דגורעין ומוסיפין ודורשין לו כלומר א) דהכי' נחלת שארו לו. וירש אותה דגורעין ו' מנחלתו ול' מלשארו ומצרפין אהדדי ודורשין לו כלומר דיהבין נחלת שארו דהיינו אשתו לו: בכולן. של קרובים נאמר בהן נתינה וגבי בת כתיב העברה לומר לך ב) מי שמעביר נחלה משבט לשבט אלא הבת שהוא משבט ראובן והיו לה אחין הראויין לירש את אביה ונשאת לאחד משבט שמעון ולאחר שנשאת מת אחיה ולא היה להן יורש אלא זו ועכשיו מעברת משבט לשבט הואיל שכשמתה בנה או בעלה שהן משבט שמעון יורשין אותה: וממאי דהאי שארו אב הוא. דמצית למדרש מיניה מלמד שהאב קודם לאחין משום דאב איקרי שאר דכתיב שאר אביך הוא דלמא שאר זו האם דכתיב שאר אמך היא ואימא שהאם קודמת לאחין של מת. ומאי חזית דאמרת הכי אימא הכי ואכתי שהאב קודם לאחין מנא לך. אמר רבא לא מצית למימר שהאם קודמת לאחין ולא האב משום דבתר האב אזלינן דאמר קרא ממשפחתו של אב ולא ממשפחתה של אם וירש אותה נחלה ומשפחת אב קרויה משפחה דכתיב ויתילדו על משפחותם לבית אבותם ולעולם אב של מת קודם לאחיו של מת: וקרו לה משפחה. אלמא דמשפחת אם קרויה משפחה: כי היה לי הלוי לכהן. ואי שמיה לוי מאי הטבה איכא אלא משום דמשבט לוי הוה דיצאו ממנו כהנים להכי קאמ' כי ייטיב דאית ביה צד כהונה. ומשני לא לעולם לוי שמו ומשבט יהודה היה ומשום דשמו היה לוי ג): לשבט הדני. היינו מיכה: מעשה מנשה. ששימש לע"ז תלאו הכתוב ביהודה ולעולם משבט לוי הוה ולעולם משפחת אם אינה קרויה משפחה: ואותו ילדה אחרי אבשלום. משמע דבני אם אחת היו והלא אדוניה בן חגית וכו': שפטפט ביצרו. שכבשו:

מסורת הש"ס

א) [לקמן קיא:], ב) שם קמז., ג) [שם קי: יבמות נד:], ד) רש"ל מ"ז, ה) סנהדרין פב: [סוטה מג.], ו) [דף קיא.], ז) בס"א: כומר,

◆

תורה אור השלם

1 וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ כִּי יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ: במדבר כז ח

2 וְאִם אֵין אַחִים לְאָבִיו וּנְתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְיָרַשׁ אֹתָהּ וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻקַּת מִשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה: במדבר כז יא

3 עֶרְוַת אֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה שְׁאֵר אָבִיךָ הוּא: ויקרא יח יב

4 עֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ לֹא תְגַלֵּה כִּי שְׁאֵר אִמְּךָ הוּא: ויקרא יח יג

5 שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת כָּל זָכָר לְגֻלְגְּלֹתָם: במדבר א ב

6 וַיְהִי נַעַר מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה מִמִּשְׁפַּחַת יְהוּדָה וְהוּא לֵוִי וְהוּא גָר שָׁם: שופטים יז ז

7 וַיֹּאמֶר מִיכָה עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יֵיטִיב יְיָ לִי כִּי הָיָה לִי הַלֵּוִי לְכֹהֵן: שופטים יז יג

8 וַיָּקִימוּ לָהֶם בְּנֵי דָן אֶת הַפָּסֶל וִיהוֹנָתָן בֶּן גֵּרְשֹׁם בֶּן מְנַשֶּׁה הוּא וּבָנָיו הָיוּ כֹהֲנִים לְשֵׁבֶט הַדָּנִי עַד יוֹם גְּלוֹת הָאָרֶץ: שופטים יח ל

9 בְּנֵי מֹשֶׁה גֵּרְשֹׁם וֶאֱלִיעֶזֶר: דברי הימים א כג טו

10 וְלֹא עֲצָבוֹ אָבִיו מִיָּמָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ כָּכָה עָשִׂיתָ וְגַם הוּא טוֹב תֹּאַר מְאֹד וְאֹתוֹ יָלְדָה אַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם: מלכים א א ו

11 וְאֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן לָקַח לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת פִּינְחָס אֵלֶּה רָאשֵׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפְּחֹתָם: שמות ו כה

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' הא גופא קשיא אמרת ממשפחת יהודה אלמא מיהודה אתי והא כתיב והוא לוי אלמא מלוי אתי אלא לאו דאבוה: **(ב)** שם כהנים לשבט הדני וכי בן מנשה כצ"ל ותיבות א"ל וליטעמיך נמחק: **(ג)** שם מאי לאו מבנות יתרו שפיטם עגלים לע"ז לא מבנות יוסף שפטפט: **(ד)** רשב"ם ד"ה בן מנשה וכו' דבן משה היה הס"ד:

◆

מוסף רש"י

הואיל ובנה ובעלה. שהן משבט אחר, **יורשין אותה.** והכי אתא קרא לאשמועינן והעברתם את נחלתו משבטו על ידי בתו שתירשנו ושמא תינשא אחרי כן לאיש משבט אחר ותמות ויירשנה (לקמן קמז.) שלא תסוב נחלה לא נלטוה אלא לאותו הדור בלבד (במדבר כז ז). **והלא שבטים מבזים אותו.** לפיכך הוצרך לייחסו שם פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן (סוטה מג.). **אבי אמו.** יתרו, דאלעזר אבי פנחס לקח מבנות יתרו, דכתיב ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה, ומפרש באגדה פוטיאל זה יתרו שפיטם עגלים לע"ז ואמרו בסוטה (מג.) פוטיאל זה בנו של יוסף שפטפט ביצרו, ומשנינן אי אבוה דאמיה מיתרו אמיה דאימיה מיוסף, אי אבוה דאימיה מיוסף אימיה דאימיה מיתרו, דיקא נמי דכתיב פוטיאל (תרי) ולא פוטאל (סנהדרין פב:).

א) אולי צ"ל ונתתם נחלת וכו'. ב) צ"ל לומר לך שאין לך מי שמעביר. ג) אולי צ"ל ומשום דשמו היה לוי לפיכך קאמר והוא לוי